

تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپایی در دو گفتمان توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی عدالت محور

دکتر محمد حسین حاجلو* - محمد رضا عبدالله پور**

(تاریخ دریافت: ۱۳۸۹/۱۰/۲ و تاریخ تصویب: ۹۰/۲/۱۰)

چکیده

روابط و ایجاد توسعه سیاسی میان جمهوری اسلامی ایران و اتحادیه اروپا از بدو پیروزی انقلاب تا به امروز و در گفتمان های مستقر در سیاست خارجی؛ دارای فراز و فرودهای مهمی بوده است. به طوری که ایجاد توسعه سیاسی در بازه های زمانی مختلف با مشکل مواجه گردیده است. به کارگیری سیاست تنش زدایی در گفتمان توسعه طلبانه سیاست محور، در احیای روابط دوستانه جمهوری اسلامی ایران با کشورهای اروپایی نقش عمده ای داشته است و در طرف مقابل کشورهای اروپایی گفتگوی انتقادی با ایران را به گفت و گوی سازنده تبدیل کرده اند. در این راستا به دنبال دوره ای از آرامش و ثبات حداقلی در دوره های پیشین، با شناورسازی گفتمان های عدالت محور، توجه به ملت های جهان، تشکیل جبهه ضد امپریالیستی و از طرفی رو در رو شدن با اتحادیه در عرصه هایی مانند انرژی هسته ای و حمایت از تروریسم، روابط این دو مولفه به سردی گراییده است.

* پژوهشگر روابط بین الملل

** دانشجوی دکتری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، گروه علوم سیاسی، تهران، ایران.

♦ تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفتمان توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ...

کلید واژگان

اتحادیه اروپا، جمهوری اسلامی ایران، گفتمان توسعه طلبانه سیاست محور، گفتمان آرمان گرایی
عدالت محور.

مقدمه

فصلی جدید در روابط داخلی و خارجی ایران بعد از انتخابات ۲ خرداد ۷۶ گشوده شد. در خارج از ایران در کشورهای عربی، اروپایی و حتی آمریکا این دوره را به عنوان فرصتی برای شکستن دیوار حایل شکل یافته بین ایران و دنیای خارج و لذا پایانی در روابط تنش زای ایران و دیگر کشورها می دانستند حتی آمریکا نیز امیدوار به تداوم اصلاحات در ایران گردید. در این میان، روابط ایران با اتحادیه اروپایی نیز بهبود یافت. سیاست گفتگوی انتقادی به گفتگوی سازنده ارتقاء یافت. در همین راستا بارقه های بهبود روابط آمریکا و تغییر رویکرد آمریکا نیز نسبت به ایران قابل ملاحظه بود. چرا که گفتمان نرم افزاری، جامعه مدنی و گفتگوی تمدنهای خاتمی افقی جدید را در نظام بین الملل و در راستای منافع ملی گشوده بود.

پس از وقوع انقلاب اسلامی و به دلیل بروز مسائلی همچون بحران گروگانگیری، جنگ عراق و ایران، ماجرای دادگاه میکونوس و موضوع هسته ای ایران روابط ایران و اروپا با فرازونشیب های فراوانی روبه روده شده است. در دوران ریاست جمهوری خاتمی با توجه به اتخاذ سیاست تنش زدایی و گفتمان ملی گرایی مردم سالاری اسلامی از سوی ایشان روابط ایران با اروپا روبه بهبود گذاشت. سفرهای خاتمی به کشورهای مهم اروپایی موجب ارتقاء سطح همکاریها بین دوطرف شد. در واقع می توان گفت در آخرین سال دوره اول ریاست جمهوری خاتمی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در اوج خود قرار داشت. اولین بار اتحادیه اروپا سازمان مجاهدین خلق را در لیست گروههای تروریستی قرارداد و از عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی حمایت کرد. اما پس از روی کار آمدن دولت احمدی نژاد و در دستور کار قرار گرفتن سیاست خارجی تهاجمی در موضوعات مختلفی از جمله رژیم صیونیستی و موضوع هسته ای روابط ایران و اتحادیه اروپا با تنش های مختلفی روبرو شد. با توجه به اتخاذ سیاست خارجی تهاجمی از سوی دولت احمدی نژاد و حاکم شدن نوعی گفتمان انقلابی رادیکال بر سیاست های دولت

— تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفتمان توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ... ◇

متبوع ایشان، روابط بین ایران و اتحادیه اروپا با تنشهای رو به رو شده و سطح روابط دیپلماتیک بین دو طرف کاهش پیدا کرده است.

مهم ترین عنصری که می تواند سیاست های اروپا را پس از جنگ سرد در ایران تشریح کند منافع اقتصادی دو جانبه است، زیرا اتحادیه اروپا شریک تجاری عمده ایران می باشد. (۱) از سوی دیگر اتحادیه اروپا بر خلاف آمریکا به فراورده های انرژی ایران وابسته است. (۲) واردات انرژی اتحادیه اروپا از ایران، تقریباً ۴٪ از کل واردات این اتحادیه از فراورده های انرژی جهان است. (۳)

سه کشور عمده اروپایی یعنی فرانسه، آلمان، ایتالیا، شرکای اصلی تجاری ایران هستند. فرانسه یکی از کشورهای اتحادیه، ماشین آلات کشاورزی را به ایران صادر می کند. (۴) هم چنین فرانسه در پروژه های ماشین سازی همکاری گسترده ای با ایران دارد. (۵) آلمان بزرگ ترین صادر کننده در خصوص فروش تکنولوژی به ایران می باشد. این کشور از سال ۱۹۹۲ تا ۱۹۹۹ کمپانی های خود را متعهد کرده بود که از فروش هرگونه تکنولوژی به ایران خودداری ورزند ولی از سال ۱۹۹۹ و با آمدن دولت خاتمی، شرکت های آلمانی شروع به صادر کردن تکنولوژی های خود به ایران نمودند. به طور مثال در سال ۲۰۰۱، کمپانی کراپ (۶) قراردادی با شرکت سازه منعقد نمود. در مورد ایتالیا نیز باید عنوان نمود که این کشور در محصولات شیمیائی، صنایع چرم، ژنراتور، نساجی و ... کمک شایانی به این صنایع در ایران نموده است. (۷) بنابراین، باید اشاره نمود که نه تنها فرانسه، آلمان، ایتالیا بلکه سایر کشورهای اتحادیه اروپا در نزدیکی به ایران، منافع اقتصادی را ملاحظه می نمودند.

قدرت گرفتن اتحادیه اروپا عامل دیگری بود که ضرورت دگرگونی در سیاست های ایران را پیش می آورد. اتحادیه اروپا با نیروی بزرگ سیاسی و اقتصادی خود یکی از مهمترین بازیگران نظام جهانی در بیست سال گذشته بوده است. (۸) اما در شرایط جدید ایران ساختار جدید را نپذیرفت، ولی تغییراتی را در رفتار خود نسبت به گذشته انجام داد. سیاست خصومت آمیز خود را نسبت به ایالات متحده ادامه داد، اما تلاش کرد تا جهت پیشبرد سیاست خارجی مقابله گرایانه خویش به نوعی همکاری استراتژیک با قدرت های رقیب آمریکا به ویژه روسیه دست پیدا کند. (۹)

به طور کلی علی رغم تلاش هایی که جمهوری اسلامی برای توسعه روابط با اتحادیه و سایر کشورها انجام داده اما نگرش آن نسبت به رأس هرم قدرت جهانی و ساختار متأثر از آن به شدت

♦ تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفتمان توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ...

انتقادی است. حتی در دوره آقای خاتمی نیز که تلاش هایی برای توسعه تعاملات بین المللی صورت گرفت این وجه سیاست خارجی پایدار باقی ماند. وی در یکی از نطق های سازمان ملل اعلام کرد که جهان تک قطبی زیر سلطه گری یک ابر قدرت سرابی بیش نیست. او فروپاشی نظم جهانی دو قطبی در پایان سده پیشین و حرکت جهان به سوی چندگانگی و ظهور دوباره هویت ملت هایی را که خواستار برابری در گسترده بین المللی هستند را از مهم ترین دستاوردها دانست. (۱۰) حتی چنین نگرشی از طرف سایر جریان های داخلی مورد انتقاد قرار گرفت. به این دلیل که در مقابل نظام سلطه و قدرت جهانی مماشات می کند. شاید همین انتقادها بود که زمینه گرم شدن تنور نقد اساسی نظام قدرت را در دوره بعدی فراهم ساخت. دوره ای که در آن نه تنها قطب بندی جهانی به باد انتقاد گرفته شد، بلکه هم پیمانی های قبلی که برای متکثر کردن ساختار قدرت انجام می شد نیز مورد تردید قرار گرفت.

۱. ویژگی های سیاست خارجی دوره خاتمی

تأکید بر قدرت و امنیت نرم افزاری و سیاسی و همچنین ایجاد فضایی در جهت برخورد عقاید که در ذات خود باعث تولد گفتگو در میان نیروهایی که حوادث و رخداد های سیاسی را شکل می دهند، می گردد منجر به : الف) توازن قدرت در جامع اسلامی و ب) مشروعیت مضاعف سیاسی نظام ایران در عرصه بین الملل گردیده است. (۱۱) از دید خاتمی، توسعه اقتصادی و به دنبال آن توسعه سیاسی و دیگر انواع توسعه، در گروه دگرذیسی جامعه است، که خود نیازمند وجود آزادی عقیده و ابراز آزادانه عقاید همراه با حاکم شدن ارزشهای مردم سالارانه و نهادینه شدن روشهای مردم سالارانه است. (۱۲) خاتمی به خوبی توانست موج جدید را هدایت و جهت دهی نماید. انتظارات جوانان ایرانی تا حدودی بازتاب توسعه اقتصادی هشت سال گذشته در چارچوب دو دوره ریاست جمهوری هاشمی بوده است. (۱۳) در عرصه سیاست خارجی، خاتمی اعلام داشت: «انقلاب ما خواستار صلح و تنش زدایی و ایجاد رابطه بر اساس منافع و احترام متقابل با همه جهانیان است.» (۱۴)

الف. گفتمان تنش زدایی

تنش زدایی از سوی ایران با اولویت قایل شدن بر سیاست خارجی عمدتاً در جهت کسب اعتبار منطقه ای و بین المللی است. (۱۵) به دنبال اجلاس سازمان کنفرانس اسلامی، ایران روابط خود را با

— تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفتمان توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ... ◇

همسایگان عرب و به تبع آن با دیگر کشورهای مهم جهان مرمت و بازسازی نمود. خاتمی از این اجلاس به مهم برای یافتن دوستان جدید و همچنین ارائه سیاست داخلی و خارجی خود برای مسلمانان جهان استفاده کرد. (۱۶) از دیگر رخدادهایی که باعث تحکیم بخشیدن به سیاست تنش زدایی خاتمی گردید، تصویب پیشنهاد خاتمی در مجمع عمومی سازمان ملل مبنی بر نامگذاری سال ۲۰۰۱ به عنوان سال گفتگوی تمدن‌ها بود. (۱۷) خرازی وزیر امور خارجه، این مورد را در دیدار با شاه فهد اعلام داشت. (۱۸) لذا با توجه به عملکرد خاتمی می توان چنین نتیجه گیری نمود که سیاست خارجی این دوره دارای ویژگیها و دستاوردهای زیر می باشد: (۱۹) احترام متقابل در عرصه سیاست خارجی توأم با مصلحت اندیشی، رشد تفکرات اسلامی در جهان و مبارزه با تفکرات طرفداران ضد ایرانی و مشارکت فعال در تصمیم گیریهای استراتژیکی در سطح منطقه و نظام بین الملل که ناشی از سیاست تنش زدایی می باشد اما حوادثی مانند کوی دانشگاه این چهره مثبت را مخدوش ساخت. بعضی از مفسرین غربی این حوادث را به عنوان حرکتی «ضد انقلابی» و یا «آغازی برای پایان جمهوری اسلامی» قلمداد کردند. (۲۰) به طور کلی، علیرغم اینکه خاتمی در زمینه سیاست خارجی موفقیت‌هایی کسب نمود، در زمینه اقتصادی مشکلات فرارو همچنان باقی ماند. فشارهای خارجی ناشی از سیاستهای تحریم اقتصادی آمریکا، کاهش قیمت نفت در بازارهای جهان و همچنین وجود مشکلات سیاسی (همچون حوادث کوی دانشگاه) و قوانین اقتصادی (همچون شفاف نبودن قانون سرمایه گذاری خارجی) منجر به رکود و معضلات اقتصادی گردید. اما به نظر می رسد که مشکل اساسی در سیاستهای اقتصادی داخلی ایران حل نمی گردد، مگر اینکه این نگرش که اکنون بر سیاست ایران مستولی شده از ذهن مردم ایران زودده گردد. جنبه مخرب این باور مبتنی بر این است که فقیر حق الهی برگردن دولت دارد لذا دولت باید وظیفه خود را در این جهت بشناسد و به آن عمل کند در حالی که دولت برای همیشه قادر به تأمین رونق و رفاه اقتصادی جامعه نیست. هر چه سیری ناپذیری انتظارات مردم و محدودیت امکانات دولت پذیرفته شود، شانس مقابله با وضعیت اقتصاد بیمار کنونی روشن تر خواهد شد. (۲۱)

به گفته خاتمی، در پایان دوره ریاست جمهوری هاشمی، روابط اقتصادی و به خصوص سیاسی ایران با غرب به حالت زمان جنگ، برگشت و موارد منازعه عبارت بودند از: تلاش ایران برای ساخت سلاحهای کشتار جمعی، حمایت از تروریسم و مخالفت با روند صلح غرب-اسرائیل به زعم غرب به

◇ تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفت‌وگو توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ...

قوت خود باقی ماند. (۲۲)

جدول روابط تجاری بین ایران و اتحادیه اروپا در این دوره (۲۳)

عنوان / سال	۱۹۹۸	۱۹۹۹	۲۰۰۰
ورادات	۳۷۱۱	۴۷۲۰	۸۴۶۲
صادرات	۴۳۲۳	۳۸۶۹	۵۲۳۸
توازن	۶۱۳	-۸۵۷	-۳۲۴۴

ارقام به میلیون دلار

مهم ترین موفقیت چهار سال نخست دوران خاتمی این بود که او قادر شد تا موقعیت ایران را در صفحه های بین المللی به ویژه با اتحادیه اروپا ارتقاء دهد. (۲۴) حتی دشمنان محافظه کار خاتمی نیز سیاست تنش زدایی و گفتگوهای تمدنهای او را مورد ستایش قرار دادند. (۲۵) اما علی رغم تلاشهای خاتمی، جناح رادیکال در سیستم به حمایت خود از کشورهای اسلامی بخصوص در لبنان و فلسطین پرداختند. (۲۶)

- در اکتبر ۲۰۰۳، وزرای امور خارجه به کشور آلمان - فرانسه و انگلیس برای بحث در خصوص مباحث هسته ای به تهران دعوت شدند. (۲۷)

- سیاست خارجی خاتمی در جهت منعطف فضای سیاسی بین اروپا و ایران تلاش نمود فتوای قتل رشدی را یک فتوی مذهبی نشان دهد نه یک فتوی سیاسی، گرچه آیت الله جنتی دبیر شورای نگهبان اعلام نمود که فتوی و حکم قتل رشدی به قوت خود باقی است. (۲۸)

با آمدن خاتمی و سیاست های او گفت‌وگو اقتصادی تبدیل به گفت‌وگو سازنده شد. (۲۹)
 در این راستا یک قرارداد همکاری بین ایران و اتحادیه اروپا در فوریه ۲۰۰۱ امضاء شد.
 کریس پاتن، کمیسیونر روابط خارجی اروپا اشاره نمود که این طرح به خاطر حمایت و تقویت جنبش اصلاحات، به توسعه روابط می انجامد. (۳۰)

گفت‌وگو جامع که جایگزین گفت‌وگو اقتصادی گردید. محورهای ذیل را شامل می شد.

- حوزه هایی از همکاری، تجارت، سرمایه گذاری، انرژی، مواد مخدر و پناهندگان

— تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفتمان توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ... ◇

- مسائل بین الملل، تروریسم، حقوق بشر و عدم تکثیر سلاح های هسته ای

- مسائل منطقه ای، عراق، خلیج فارس، آسیای میانه و روند صلح خاورمیانه. (۳۱)

ب. روابط ایران و اتحادیه اروپایی در قالب گفتگوهای سازنده

روابط ایران و اتحادیه اروپایی در دوران خاتمی با فراز و نشیبهای بسیاری توأم بوده است. اما می توان گفت که علیرغم تمام حوادث شکل یافته در این برهه زمانی، رویکرد «گفتگوهای سازنده» که اتحادیه اروپایی در مقابل ایران اتخاذ نمود- سیاست خارجی ایران را متأثر از خود گردانید. این در حالی بود که آمریکا سیاستهای تحریم علیه ایران را مرتب تمدید می کرد. با این وجود برخی مقامات آمریکایی (افرادی همچون خانم آلبرایت وزیر خارجه وقت آمریکا) اذعان می داشتند که اتخاذ چنین رویکردی علیه ایران که به دنبال تغییر سیاستهای خود می باشد، کارایی لازم را نداشته است. (۳۲) با به قدرت رسیدن خاتمی و سیاست تنش زدایی وی، اتحادیه اروپایی نیز در این راستا اقدام به تدوین راهبرد مجددی در مقابل ایران نمود. شورای اروپایی در نشست ۲۹ آوریل ۱۹۹۷ در لوکزامبورگ اعلام کرد که اتحادیه اروپایی انجام گفتگوهای سازنده با ایران را منوط به احترام گذاشتن ایران به هنجارهای حقوق بین الملل و بر طرف نمودن نگرانیهای اتحادیه اروپایی در خصوص مسائلی همچون تروریسم، تسلیحات کشتار جمعی، روند صلح خاورمیانه و حقوق بشر در ایران می داند و همچنین بیان داشتند در چنین شرایطی دلیلی برای تداوم گفتگوهای انتقادی بین ایران و اتحادیه اروپایی وجود ندارد. (۳۳) سخنرانی خاتمی با شبکه CNN در ژانویه ۱۹۹۸ با مردم آمریکا و به تبع آن پاسخ منصف خانم آلبرایت و کلیتون به ایران باعث گردید که اتحادیه اروپایی در جهت روابط گسترده تر با ایران اقدام نماید. اتحادیه اروپایی در هراس از این که نشانه های روابط ایران و آمریکا مشاهده گردیده است و این امر می تواند منافع اعضای اتحادیه اروپایی را به خطر اندازد، لذا چنین تصور می کردند که با بهبود روابط ایران و آمریکا، اتحادیه در عرصه سیاست خارجی ایران نقش ثانوی نسبت به آمریکا می باید. سخنرانی و پیام کلیتون به مناسبت ماه رمضان با مسلمانان جهان و ایران، این باور را در اعضای اتحادیه اروپایی بیشتر تقویت نمود. کلیتون بیان داشته بود که وی نفاق و جدایی بین آمریکا و ایران نمی بیند بلکه وی این مسائل را «تفاوتهای واقعی» با بعضی از سیاستهای ایران می داند که قابل رفع می باشند و اظهار امیدواری نمود روزی بیاید که ما شاهد روابط خوبی بین ایران و آمریکا باشیم. (۳۴) در چنین فضایی

♦ تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفتمان توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ...

اتحادیه اروپایی نیز با توجه به سیاست تنش زدایی و گفتگوهای تمدنهای خاتمی چنین فرصتی را غنیمت شمرد و اعلام نمود که هیچ کس از ایران انتظار ندارد که در ساختارهای کلان خود تغییرات بنیادینی ایجاد کند، اما انتظار می رود که تهران رفتارهای خود را با جامعه اروپایی، سیاست و حقوق بین الملل موافق گرداند. (۳۵) در حقیقت خواسته های اتحادیه اروپایی از ایران، همانند سیاستها و انتظارات آمریکا از ایران ولی به زبان دیگر است. برگشتن سفراء اروپایی به تهران، که در پی صدور رأی دادگاه میکنونوس تهران را ترک کرده بودند (گر چه مطبوعات ایران آن را نشانه ای از شکست اتحادیه اروپایی و تحت عنوان بازگشت شرمسارانه سفراء قلمداد می کردند) باعث شد که روابط ایران و اتحادیه اروپایی پا به عرصه جدیدی گذارد. در راستای اقدام عملی در جهت بهبود روابط طرفین، ایران نیز دست به اقداماتی زد تا روند عادی شدن روابط را تسریع بخشد. دیدار خرازی و رابین کوک وزیر خارجه وقت انگلیس در پنجاه و سومین جلسه مجمع عمومی سازمان ملل متحد، باعث شد که نقطه عطفی در روابط ایران با انگلستان و اتحادیه اروپایی شکل یابد. به عبارتی می توان گفت که این ملاقات زمینه سفرهای آتی خاتمی به اروپا را فراهم آورد. خرازی در این دیدار به کوک گفت ایران قصد ندارد که سوء قصدی علیه جان نویسنده کتاب آیات شیطانی انجام دهد و هیچکس را نیز برای اجرای این فتوا تشویق و حمایت نمی کند. (۳۶) در آن زمان انگلستان که ریاست اتحادیه اروپایی را به عهده داشت، سعی کرد که پل ارتباطی بین ایران و اتحادیه اروپایی ایجاد کند. اما در همین زمان کوک در اجلاس بروکسل بیان داشت که هرگونه تصمیم در رابطه با ایران در جهت کاهش تحریمها و سیاستهای اتحادیه، می باید با همکاری آمریکا صورت گیرد. و اضافه نمود که تداوم مشاجرات بین آمریکا و اتحادیه اروپایی برسر موضوع ایران، تنها باعث می گردد که تهران برنده نهایی بازی باشد. لذا بعضی از سیاستهای ایران را مورد انتقاد قرار داد. (۳۷) این چنین اظهاراتی از سوی مقامات اتحادیه اروپایی که خواهان بهبود روابط با ایران می باشند، نشانگر آن است که علیرغم اینکه اتحادیه اروپایی خواهان گسترش روابط با ایران می باشد، اما در اصول (نه در روش برخورد) با ایالات متحده آمریکا هماهنگ می باشد. بعد از مذاکرات ایران با سران کشورهای مختلف در سازمان ملل متحد و سخنان خاتمی در آن اجلاس، اتحادیه اروپایی در جهت گسترش روابط با ایران بیشتر ترغیب گردید. با چنین نگرشی، کشورهای اروپایی، تفکر پیشین خود را که اصلاح طلبان و محافظه کاران را در یک سطح قرار داده بودند، تغییر دادند. (۳۸) چنانکه گری

— تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفتمان توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ... ◇

سیک، از مشاوران کلینتون در شورای امنیت ملی آمریکا بعد از سفر خاتمی به ایتالیا بیان داشت که چین سفرهایی باعث فشار جهانیان و کشورهای اروپایی بر آمریکا در جهت لغو تحریم های آمریکا علیه ایران خواهد شد. (۳۹) با این وجود تحرکاتی همزمان در اتحادیه اروپایی علیه سیاست خارجی ایران صورت می گرفت. قطعنامه پارلمان اروپایی علیه ایران در زمینه نقض حقوق بشر در ایران (۴۰) و همچنین تصویب مجلس نمایندگان انگلستان مبنی بر نقض حقوق بشر و صدور بیانیه ای که در آن اعلام شده بود که ایران لحن خود را در سیاست خارجی تغییر داده، اما سیاستهای اصولی خود را هنوز کنار نگذاشته است. (۴۱) بعد از حوادث ۱۱ سپتامبر اتحادیه اروپایی به موضوع تروریسم و تسلیحات هسته ای بیشتر از موضوعاتی همچون نقض حقوق بشر اهمیت داد و در این زمینه ها رفتارش به آمریکا نزدیک شد. و از آنجائیکه استراتژی کلان آمریکا بر پایه برخورد با این موارد بنا نهاده شده بود، ساختار نظام بین الملل و سیاست بین الملل را متأثر از خود گردانید و این باعث نگرانی اعضای اتحادیه اروپایی گردید. اما این مسائل باعث گردید سیاست خارجی ایران که از زمان انتخاب خاتمی روند صعودی در جهت کسب پرستیژ داشت، روندی معکوس را طی نماید. می توان گفت که از این برهه زمانی نظرات آمریکا و اتحادیه اروپایی به یکدیگر نزدیک گردید. اما مهمترین چالش ایران با اعضای اتحادیه اروپایی و آمریکا در این دوره را می توان در خصوص پیوستن ایران به پروتکل الحاقی دانست. در مه ۱۹۹۷ آژانس بین المللی انرژی اتمی پروتکل الحاقی را که آخرین مرحله توسعه و گسترش برنامه ۲+۹۳ بود، در جهت تقویت تواناییهای آژانس به منظور جلوگیری از فعالیتهای گزارش نشده دولتهای فاقد تسلیحات هسته ای به تصویب رسانید. همه اعضاء عضو NPT در جهت تکمیل و پایبندی به مصوبات آژانس می باید این پروتکل را امضاء نمایند. به عبارت دیگر پروتکل الحاقی، « دستورالعمل » و « بایدهای » مضاعفی را بر این گروه از کشورها تحمیل می کند. (۴۲)

نپذیرفتن پروتکل الحاقی از سوی ایران باعث همگرایی آمریکا و اتحادیه اروپایی در تحت فشار قرار دادن ایران برای قبول این پروتکل گردید. بعد از عدم پذیرش ایران، اتحادیه اروپایی در اولتیماتومی به ایران خواستار آن شد که ایران می باید بازرسیهای کامل آژانس از اماکن خود را بپذیرد. و در غیر اینصورت روابط تجاری ایران و اتحادیه اروپایی به حالت تعلیق در خواهد آمد. این اولتیماتوم که در ۲۲ جولای ۲۰۰۰ صورت گرفت، خاطر نشان ساخت که بدون همکاری ایران با آژانس،

◇ تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفت‌وگو توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ...

همکاریهای اقتصادی و امنیتی ایران با دیگر کشورها تحت الشعاع قرار خواهد گرفت. (۴۳)

دلایل عدم پذیرش پروتکل الحاقی از سوی ایران را می توان در موارد ذیل خلاصه نمود:

۱- ایران بر این باور است که طبق ماده ۴ از NPT می تواند استفاده صلح آمیز از انرژی هسته ای داشته باشد.

۲- ایران بر این باور است که نباید بین کشورها در قبول این پروتکل و همچنین به طور زیر بنایی در NPT تفاوت قایل شد.

۳- در بازرسیهای آژانس، بازرسان از کشورهای قدرتمند نظام بین الملل انتخاب می شوند. (۴۴)

خاویر سولانا و دیگر مقامات اتحادیه اروپا در اقدام دیگری در ۳۰ جولای ۲۰۰۲ اذعان داشتند که «اتحادیه اروپایی در صدد است که گفتگوهای تجاری با ایران را بر پیوستن ایران به پروتکل و همچنین موضوعاتی همچون حقوق بشر و روند صلح خاورمیانه منوط گرداند. (۴۵) سفر وزرای خارجه فرانسه، آلمان و انگلستان به تهران و گشایش باب گفتگو با مقامات ایرانی در نهایت منجر به توافقاتی موسوم به بیانیه تهران (سعد آباد) گردید. طبق این بیانیه ایران پذیرفت: ۱- برنامه های آژانس بین المللی انرژی اتمی را همانند دیگر کشورها بپذیرد. ۲- گزارشات شفاف از فعالیتهای هسته ای گذشته، حال و آینده خود به آژانس ارسال دارد، با تأکید بر اینکه گزارشات تمام موارد فعالیتها را شفاف ارائه دهد. (۴۶) در این زمان قطعنامه ای برعلیه ایران به تصویب رسید که به محض مشاهده تخلف و یا کوتاهی ایران بلافاصله موضوع در شورای حکام آژانس بین المللی انرژی اتمی مطرح خواهد شد و این شورا از تمام امکانات خود برای تصمیم گیری در مورد تخطی ایران استفاده می کند. (۴۷) بعد از تصویب این قطعنامه نماینده ایران در آژانس، پیش نویس پروتکل الحاقی را به امضاء رسانید.

۲. اصول و راهبردهای حاکم بر سیاست خارجی دولت نهم

در ابتدا بهتر است مروری خلاصه وار بر اصول حاکم بر سیاست خارجی دولت احمدی نژاد داشته باشیم تا از این منظر بتوانیم نگاهی دقیق تر بر سیاستهای اتخاذی از سوی ایشان داشته باشیم. در واقع می توان اصول حاکم بر سیاست خارجی دکتر احمدی نژاد را در چهار بخش تقسیم کرد:

— تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفتمان توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ... ◇

الف. کنش در نظام بین الملل

احمدی نژاد از زمان آغاز ریاست جمهوری خود همواره از سازمانهای بین المللی و همچنین نظام حاکم بر آن انتقاد کرده است، سازمانهای بین المللی نظیر سازمان ملل و شورای امنیت را تحت سلطه قدرتهای بزرگ دانسته است، از ترکیب اعضای شورای امنیت انتقاد کرده و خواستار تغییر ترکیب اعضای آن شده است. ایشان همواره خواستار حضور یک کشور اسلامی در میان اعضای دائم شورای امنیت بوده است. (۴۸)

احمدی نژاد فراسوی مفهوم قدرت و توازن قدرت قدم برداشته و عدالت را همواره به عنوان یکی از پایه های اصلی کاربردی جمهوری اسلامی ایران در سطح بین المللی و سازمانهای جهانی عرضه کرده اند. ایشان در سال ۱۳۸۴ در نطق خود در سازمان ملل عامل عدالت را به عنوان یک اصل بنیادین در روابط بین الملل مطرح کردند و در بیشتر مواقع ملتهای جهان و نه دولتها را مخاطب سخنان خود قرار داده اند. البته از نظر دولت احمدی نژاد عدالت خواهی باید به همراه صلح طلبی و تهدید زدایی به عنوان سه عنصر مهم سیاست خارجی ایران باشد تا صلح و آرامش را برای همه ملتها به ارمغان آورد. (۴۹)

احمدی نژاد در طول دوران ریاست جمهوری خود سفرهای متعددی را به کشورهای مختلف جهان داشته اند. هر چند بیشترین سفرها به کشورهای آفریقایی، آمریکای لاتین و آسیای جنوب شرقی صورت گرفته است و بر خلاف دوران خاتمی هیچ سفری به پایتخت کشورهای مهم اروپایی انجام نشده است.

الف. قرار گرفتن در جایگاهی مدعی نه متهم در نظام بین الملل

درواقع با شروع دوران ریاست جمهوری احمدی نژاد دولت ایشان برخلاف دوران ریاست جمهوری خاتمی - که سیاست تنش زدایی با دولت های مختلف در عرصه سیاست خارجی انتخاب کرده بود - با طراحی یک دیپلماسی تهاجمی در صدد برآمد ایران را از جایگاهی که طی سالهای گذشته برای کشور ثبت شده بود خارج و آن را به عنوان یک قدرت سیاسی مطرح کند. به هر تقدیر سیاست خارجی تهاجمی می تواند موجبات تحقق سیاست خارجی فعال یا کنش مند به معنای بهره گیری از فرصت ها در عین تلاش برای فرصت سازی در عرصه بین الملل را فراهم کند. (۵۰)

♦ تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفت‌وگو توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ...

ب. انکار هولوکاست و محور رژیم صهیونیستی

احمدی نژاد در مناسبت‌های مختلف موجودیت رژیم صهیونیستی و واقعه هولوکاست را زیر سوال برده است. ایشان در نشست فوق العاده سازمان کنفرانس اسلامی در مکه و در مصاحبه با شبکه عربی العالم در خصوص مسئله فلسطین اعلام کردند: «آیا قتل یهودیان در جنگ جهانی دوم دلیل صحیحی است که رژیم اشغالگر قدس مورد حمایت قرار گیرد؟ ما معتقدیم غربی‌ها بیایند و در اروپا و آلمان برخی از ایالت‌هایشان را به صهیونیست‌ها بدهند تا دولتشان در آنجا تشکیل شود چرا که ظلم در اروپا علیه یهودیان صورت گرفته است اما تاوان آن را ملت فلسطین باید پس بدهد.» (۵۱)

البته اعلام مواضع اینچنینی در قبال رژیم صهیونیستی و واقعه هولوکاست با واکنش شدید مقامات اروپایی روبرو شده است که در بخش‌های بعدی به آنها اشاره خواهد شد.

صحبت‌ها و اظهار نظرهای ایشان در قبال رژیم صهیونیستی همواره یکی از موارد تنش‌زا میان ایران و سایر کشورهای جهان بوده است. احمدی نژاد در سخنرانی‌های خود همواره موجودیت این رژیم را زیر سوال برده است. ایشان در سخنرانی خود در نشست جهان بدون صهیونیست اظهار داشتند: «این کشور اشغالگر در واقع سر پل دنیای استکبار در قلب جهان اسلام است. نبردی که امروز در فلسطین در جریان است در واقع خط مقدم جهان اسلام با دنیای استکبار است.» (۵۲) احمدی نژاد همچنین دریکی دیگر از مواضع خود در مورد رژیم صهیونیستی می‌گوید: «همه پرسى که با شرکت همه افراد فلسطینی صورت بگیرد و به انتخاب نوع حکومت و حاکمان منجر گردد با عث محور رژیم صهیونیستی در منطقه و بازگشت آوارگان به موطن اصلی خود و بازگشت صلح و آرامش به منطقه می‌شود.» (۵۳)

پ. مواضع رییس جمهور در قبال اسرائیل

یکی دیگر از مسایلی که موجب افزایش تنش میان ایران و اتحادیه اروپا شده است مواضع احمدی نژاد در قبال اسرائیل است. سخنرانی احمدی نژاد در کنفرانس «جهان بدون صهیونیسم» در تاریخ ۲۶ اکتبر ۲۰۰۵ و اعلام این که جهان بدون صهیونیست جهان آرامتری خواهد بود با واکنش‌های مختلفی از سوی کشورهای مختلف به خصوص کشورهای اروپایی مواجه شد. ایشان همچنین در آن کنفرانس خاطر نشان کردند اگر چنانچه روزی تمام آوارگان به خانه‌های خود بازگردند و یک حکومت دموکراتیک توسط آنها انتخاب شود موضوع فلسطین برای همیشه حل و فصل خواهد شد. (۵۴)

— تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفتمان توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ... ◇

البته احمدی نژاد در یک کنفرانس خیری دیگر که در ۱۴ ژانویه ۲۰۰۶ برگزار شد اعلام کردند در مورد صحبت های وی بزرگ نمایی صورت گرفته است و هیچ گونه تغییری در سیاستهای جمهوری اسلامی ایران در قبال اسرائیل صورت نگرفته است. ایشان در این مورد خاطر نشان کردند: «تمام این جارو جنجال ها بیهوده است. ما می‌گوییم به فلسطینیها اجازه دهید در یک انتخابات آزاد مشارکت داشته باشند.» (۵۹) ایشان در نشست گروه دی هشت در جولای ۲۰۰۸ نیز در پاسخ به این سوال که آیا ایشان خواستار نابودی اسرائیل است، اظهار داشت: «رژیم صهیونیستی اسرائیل سرانجام خود فرو خواهد پاشید. مطمئن باشید هیچ جنگی در آینده شکل نخواهد گرفت.»

ت. واکنش دولتهای اروپایی به سیاست خارجی احمدی نژاد

گوردون براون نخست وزیر انگلیس در جولای ۲۰۰۸ در سخنرانی خود در کنست (پارلمان اسرائیل) اظهار داشت: «به کسانی که فکر می‌کنند اظهارات تهدید کننده آنها با واکنش سایرین مواجه نمی‌شود باید گفت سخنان رئیس جمهور ایران مبنی بر حذف اسرائیل از نقشه جهان بسیار نفرت انگیز است.»

جک استروا وزیر خارجه وقت انگلیس نیز در همین مورد اظهار داشت: «من این سخنان را به شدت و با صراحت محکوم می‌کنم. چنین سخنانی در مباحثات سیاسی امروزی هیچ جایگاهی ندارد.» (۶۰)

اما در این میان علی آهنی نماینده ایران در اتحادیه اروپا مواضع شدید کشورهای اروپایی در قبال سخنان احمدی نژاد را کاملا غیر واقعی و نسنجیده دانست و اظهار داشت: «رژیم صهیونیستی ایران را به حمله زیر ساخت ها و تاسیساتش تهدید می‌کند اما اروپایی ها هیچ واکنشی به آن نشان نمی‌دهند.» (۶۱) ایشان همچنین به مناسبت شصتمین سالگرد تشکیل دولت اسرائیل نیز اظهار داشتند: کسانی که فکر می‌کنند می‌توانند جسد متعفن رژیم اسرائیل را با برگزاری جشن تولد احیا کنند کاملا در اشتباه هستند. امروزه دلیل وجودی رژیم صهیونیستی زیر سوال رفته است و این کشور در حال نابودی و اضمحلال است.

ث. استراتژی امنیتی جدید اروپا در این دوره

از آوریل ۲۰۰۲، استراتژی اتحادیه اروپا بر علیه تکثیر سلاح های کشتار جمعی بر پایه اصولی به وجود آمد. چرا که سلاح های کشتار جمعی به عنوان تهدیدی بر علیه صلح و امنیت بین الملل نامیده شد. (۶۲)

◇ تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفت‌وگو توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ...

بنابراین شورای اروپا در ژوئن ۲۰۰۳، در شهر تسالونیک، به اتفاق آراء، اعلامیه منع سلاح های کشتار جمعی را تصویب نمودند. (۶۳) بنابراین اعضای جامعه اروپائی خود را متعهد نمودند که اصول کلی را انجام امور فوق ترسیم نمایند. کوشش های اروپا در این زمینه در راستای استراتژی امنیتی اروپای جدید بود (۶۴) که در ۱۲ دسامبر ۲۰۰۳ شورای اروپا آن را تصویب نمود. (۶۵)

ارتباط ایران و اتحادیه اروپا پس از پیروزی احمدی نژاد در ۲۰۰۵، دستخوش دگرگونی هایی شد و به طور مؤثری توافق پاریس را انکار کرد و شروع به غنی سازی اورانیوم نمود. گام بعدی نیز برنامه های هفته ای بود.

در خصوص حساسیت های ویژه اتحادیه اروپا یعنی اسرائیل و انکار هولوکاست نیز بر تنش موجود افزوده و فضای سیاسی کاملاً بین این دو مؤلفه مسموم گشت.

در آغاز سال ۲۰۰۶، پرونده ایران به شورای امنیت رفت گرچه اتحادیه اروپا تلاش هایی را برای متعاقب کردن ایران برای همکاری با جامعه بین الملل انجام داد. از سال ۲۰۰۶ تا ۲۰۰۸، سولانا دبیر سیاست خارجی اتحادیه اروپا بسته های تشویقی را به ایران پیشنهاد داد ولی ایران آن را رد نمود.

- بین ۲۰۰۸ الی ۲۰۰۹، صادرات اتحادیه اروپا به ایران در حدود ۴۵ درصد کاهش پیدا کرد. صادرات اتحادیه به ایران در سال ۲۰۰۹:

- قسمتی از ۴۵ درصد در مقایسه با ۲۰۰۸ و میلیارد دلار ۱۸/۴

- ماشین آلات و تجهیزات حمل و نقل ۵۴ درصد

- کالاهای صنعتی، ۱۶/۹ درصد

- مواد شیمیایی، ۱۲/۱ درصد

ج. موضوع هسته ای ایران

موضوع هسته ای ایران یکی از مهمترین مسائلی است که در این چند سال اخیر بر روابط ایران و اتحادیه اروپا سایه افکنده و موجب ایجاد تنش در روابط طرفین شده است. با روی کار آمدن دولت نهم در سال ۱۳۸۴ و شکسته شدن تعلیق غنی سازی و اتخاذ مواضع سرسختانه از سوی دولت احمدی نژاد در قبال موضوع هسته ای پرونده ایران به شورای امنیت رفت. (۶۶)

صحبت های احمدی نژاد در مورد موضوع هسته ای بارها با واکنش کشورهای اتحادیه اروپا و ایالات

— تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفتمان توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ... ◇

متحده روبه رو شده است. هر چند اتحادیه اروپا بارها برحق تمام کشورها برای توسعه برنامه صلح آمیزانرژی هسته ای تمام کشورها برطبق معاهده منع تکثیر و گسترش تسلیحات هسته ای (NPT) تاکید کرده است.

با افشای فعالیت های هسته ای ایران در سال ۲۰۰۳، اتحادیه اروپا درصدد انجام مذاکرات پیرامون برنامه هسته ای ایران برآمد. البته درابتدا سه کشورفرانسه، آلمان و انگلیس مسئولیت مذاکرات را بر عهده گرفتند. پس ازآنکه ایران به بسته پیشنهادی اتحادیه اروپا جواب منفی داد، چهار قطعنامه ۱۷۳۷، ۱۶۹۶، ۱۸۰۳، ۱۷۴۷ درشورای امنیت برضد فعالیتهای هسته ای ایران به تصویب رسید. درقطعنامه شماره ۱۸۰۳ همانند قطعنامه های قبلی ازایران خواسته شد تا تمام فعالیتهای غنی سازی اورانیوم و پروژهای آب سنگین خود را تعلیق کند و گام هایی را در جهت اعتماد سازی در مورد ماهیت برنامه هسته ای خود بردارد. درواقع تمام اقدامات محدود کننده ای که در قطعنامه های ۱۷۳۷، ۱۸۰۳، ۱۷۴۷ درنظرگرفته شده است همگی با هدف جلوگیری ازدستیابی ایران به فن آوری، تجهیزات و مواد اولیه مورد نیاز برای ساخت موشک های بالستیک و اتمی است که از آنها می توان در برنامه های اتمی استفاده کرد. در فوریه ۲۰۰۹، فرانسه، آلمان و انگلیس پیشنهاد اعمال تحریم های سنگین تربرضد جمهوری اسلامی ایران را ارائه کردند. اما درآن زمان ۵ کشور اتریش، قبرس، یونان، اسپانیا و سوئد با افزایش تحریم ها مخالفت کردند. (۶۷)

کاترین اشتون در ژانویه ۲۰۱۰ اعلام کرد که دولتهای اروپایی درصدد اعمال تحریم های جدید بر ضد ایران هستند چرا که این کشور با نظارت های بین المللی بر برنامه اتمی اش مخالفت می کند. وی همچنین افزود جهان نمی تواند به ایران اجازه وقت کشی بیشتر در پرونده هسته ای خود بدهد. در فوریه ۲۰۱۰ نشریه اشپیگل اعلام کرداتحادیه اروپا درحال آماده شدن برای اعمال تحریم های سنگین برضد بخش های انرژی و مالی ایران است. (۶۸)

چ. روابط سیاسی- اقتصادی ایران و اتحادیه اروپا در این دوره

کشورهای اروپایی از دیرباز شریک اول تجاری ایران محسوب می شوند. مذاکرات برای توافقنامه همکاری و تجارت بین اتحادیه اروپا و ایران درسال ۲۰۰۲ آغازشد و در آگوست ۲۰۰۵ به خاطر از سرگیری فعالیتهای اتمی ایران متوقف شدو ازآنجا که ایران عضو سازمان تجارت جهانی است و

◇ تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفت‌وگو توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ...

هیچگونه موافقتنامه دوجانبه‌ای نیز بین ایران و اتحادیه اروپا وجود ندارد تجارت با ایران طبق رژیم عمومی واردات اتحادیه اروپا انجام می‌شود. از سوی دیگر صادرات ترجیحی تنها ۴ درصد کل صادرات ایران به اتحادیه اروپا در سال ۲۰۰۸ را شامل می‌شود به این خاطر که بخش اعظم صادرات ایران به اتحادیه اروپا محصولات نفتی هستند.

اتحادیه اروپا به رغم حمایت از اعمال تحریم‌ها علیه جمهوری اسلامی ایران بزرگ‌ترین شریک تجاری ایران محسوب می‌شود. در سال ۲۰۰۷، صادرات اتحادیه اروپا به ایران بالغ بر ۱۰ میلیارد یورو (بیش از ۱۲/۵ میلیارد دلار واردات این اتحادیه از ایران ۱۳/۸ میلیارد یورو (در حدود ۱۷/۵ میلیارد دلار) بود. ایران ششمین تامین کننده انرژی اتحادیه اروپا است و ۹۰ درصد واردات اروپا از ایران مربوط به بخش انرژی و فرآورده‌های آن است. البته در دو سال اخیر، صادرات اروپا به ایران بر اثر تحریم‌های این اتحادیه و سازمان ملل متحد ۱۰ درصد کاهش پیدا کرده است. آمارها نشان می‌دهد که اتحادیه اروپا شریک اول تجاری ایران است. در حدود ۲۴/۳ درصد مناسبات تجاری ایران با این اتحادیه است و کشورهای چین، ژاپن، کره جنوبی و ترکیه در رده‌های بعدی قرار دارند. (۶۹)

بعد از بازداشت چند کارمند سفارت انگلیس در تهران از سوی نیروهای امنیتی ایران در ژوئن ۲۰۰۹ اتحادیه اروپا ضمن محکوم کردن این اقدام خاطرنشان کردند: «تهدید و یا اذیت کارمندان سفارت کشورهای اروپایی از سوی ایران با واکنش جدی و گروهی اتحادیه اروپا مواجه خواهد شد.» روز ۲۹ ژوئن ۲۰۰۹ نیز دولت‌های عضو اتحادیه اروپا به طور مشترک تهدید کردند چنانچه ایران چهار کارمند بازداشت شده انگلیسی را آزاد نکند سفرای خود را از تهران فرا خواهند خواند. (۷۰)

در همین ماه (۳ جولای ۲۰۰۹) نیز نیکولاسارکوزی رئیس‌جمهور فرانسه از درخواست انگلیس برای اقدام جدی و قاطع اتحادیه اروپا در قبال ایران حمایت کرد. وی در این ارتباط گفت: «واکنش محکم و جدی در قبال ایران باعث خواهد شد رهبران ایران متوجه شوند راهی که آنها پیش گرفته‌اند به بن بست خواهد رسید.» در ماه مارس ۲۰۱۰ وزرای خارجه اتحادیه اروپا از مقامات جمهوری اسلامی درخواست کردند ایران به شرایط سانسور در ایران پایان دهد. این وزرا همچنین تصمیم گرفتند صادرات تجهیزات ردیابی مکالمات خصوصی شهروندان و سانسور اینترنت را متوقف کنند. (۷۱)

— تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفتمان توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ... ◇

مطالعه نظری سیاست خارجی دو جانبه اتحادیه اروپا و جمهوری اسلامی ایران در دو گفتمان توسعه

طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی عدالت محور

ردیف	موارد تقابل	روابط سیاسی ایران و اتحادیه اروپا (توسعه طلبانه سیاست محور) ۱۹۹۷-۲۰۰۵	روابط سیاسی ایران و اتحادیه اروپا (آرمانگرایی عدالت محور) ۲۰۰۵-۲۰۱۱
۱	تعرض به مراکز سیاسی و اقتصادی طرفین	-	بعضا حرکات ایدئاتی از سوی طرفین
۲	فتوای قتل سلمان رشدی	تلاش برای مذهبی جلوه دادن این فتوا و نه سیاسی بودن آن	تأثر گذار بر روابط طرفین بویژه پس از اعطای لقب شوالیه در ژوئن سال ۲۰۰۷ از جانب ملکه انگلیسی به سلمان رشدی
۳	قطع روابط دو طرف	-	تقلیل روابط به پایین ترین حد
۴	تحریم های اقتصادی	عدم حمایت از تحریم های آمریکا و سرمایه گذاری در ایران	همسویی کامل اروپا با آمریکا در تحریمهای اقتصادی
۵	فرآیند صلح اعراب و اسرائیل	مذاکره ایران و اروپا در خصوص صلح و عدم مداخله در این روند	تشدید کامل اختلافات
۶	سطح ملاقات ها	مقامات درجه اول	دبیر شواری عالی امنیت ملی، وزرای خارجه
۷	کیفیت گفتمانی	گفتمان سازنده	گفتمان ستیزه جو
۸	عوامل ایجاد موانع	کاهش تضادهای ایدئولوژیک و هویتی، مذاکره در خصوص دغدغه های فیما بین و به خصوص هسته ای	افزایش تضادهای هویتی- ایدئولوژیک پس از تشکیل دولت نهم، تروریسم، موضوع هسته ای، حقوق بشر، اصلاح طلبی و صلح

خاورمیانه

◇ ۲۰۵

فصلنامه تخصصی علوم سیاسی / شماره پانزدهم / تابستان ۱۳۹۰

تبلیغات خصمانه	آمیژه ای از تبلیغات دوستانه و خصمانه	تبلیغات رسمی و رسانه ای	۹
قاچاق مواد مخدر، مهاجرت غیر قانونی - نیاز ایران به تکنولوژی	شناور سازی گفتمان، گفتگوی تمدنها	عوامل ایجاد توسعه	۱۰
امضاء اسنادی در حیطه انرژی اتمی	اسناد فرهنگی - اقتصادی	اهم اسناد همکاری	۱۱
فشار بیشتر آمریکا بر اروپا، هماهنگی با مواضع آمریکا در اکثر مسائل	عدم موافقت با مواضع آمریکا در قبال ایران و عدم حمایت از قانون داماتو	مواضع آمریکا در قبال روابط ایران و اروپا	۱۲
حمایت و از لیست خارج نمودن اپوزیسیون از لیست تروریسم	همسویی اروپا با ایران جهت تروریست قلمداد نمودن اپوزیسیون	حمایت از اپوزیسیون ایرانی	۱۳
حمایت کامل از نهضت های آزادی بخش با گفتمان مبارزه با امپریالیسم	سیاست انفعال در زمینه نهضت های آزادی بخش	نهضت های آزادی بخش	۱۴

منبع : نگارنده

۳. تحلیل کیفی شاخصهای جدول در دو گفتمان توسعه طلبانه سیاست محور و آرمانگرایی عدالت محور

در این گفتمان ، روابط ایران با اتحادیه اروپایی بهبود یافت. سیاست گفتگوی انتقادی به گفتگوی سازنده ارتقاء یافت. در همین راستا بارقه های بهبود روابط آمریکا و تغییر رویکرد آمریکا نیز نسبت به ایران قابل ملاحظه بود. چرا که گفتمان نرم افزاری ، جامعه مدنی و گفتگوی تمدنهای خاتمی افقی جدید را در نظام بین الملل و در راستای منافع ملی گشوده بود. عدم همراهی اروپا با آمریکا و عدم اجرای قانون داماتو از بروندهای این گفتمان بود . سطح ملاقات ها با بالاترین حد خود در تاریخ جمهوری اسلامی ایران رسید و اتحادیه اروپا نیز گروههای اپوزیسیون ایرانی را در لیست تروریسم قرار داد.

— تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفتمان توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ... ◇

در دوران سیاستگذاری خارجی گفتمان آرمانگرایی عدالت محور، ما شاهد نزدیکی هر چه بیشتر سیاستهای اتحادیه اروپا به سیاستهای ایالات متحده هستیم. این نزدیکی و همسویی را می‌توان در مواضع یکسان و مشابه آنها- به رغم وجود پاره ای از مشکلات جزئی و صوری- در پرونده هسته‌ای ایران و حمایت کشورهای اروپایی از صدور قطعنامه بر ضد ایران در شورای امنیت سازمان ملل متحد مشاهده کرد. سطوح گفتگو به پایین ترین حد ممکن و آن هم گفتگوهای بی نتیجه هسته ای رسیده، و از آنجا که سیاستگذاری خارجی برای پایداری از قدرت در داخل کشور است، این گفتمان توان چانه زنی خود را نیز در مرادفات سیاسی با اتحادیه از دست داده است. برگزاری انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۸۸، حوادث پس از آن و مواضع دولتهای اروپایی در قبال آن موجب افزایش تنشها میان ایران و اتحادیه اروپا شده است. صدور قطعنامه ۱۹۲۹ در شورای امنیت سازمان ملل متحد با حمایت کشورهای اروپایی و همچنین اتخاذ تصمیمات تنبیهی بیشتر از سوی اتحادیه اروپا در قبال ایران- به خصوص بخش انرژی کشور- مویذ این نکته است که با توجه به سیاست های اتخاذی از سوی این گفتمان چشم انداز روشنی را نمی‌توان برای آینده روابط دو طرف متصور بود.

نتیجه گیری

سیاست تنش زدایی، تصویب سال ۲۰۰۱ در سازمان ملل به عنوان سال گفتگوی تمدن‌ها، فضای نسبتاً باز برای اظهار نظر مخالفان و عطف توجه به ساختارهای نظام بین الملل باعث گردید که موقعیت و جایگاه نظام جمهوری اسلامی ایران در سیستم بین الملل ارتقاء یابد. تغییر بینش گروه‌های همجوار و منطقه نسبت به ایران تا حدودی به ایالات متحده و اتحادیه اروپایی نیز تسری یافت. اتحادیه اروپایی نیز با مواجه شدن با چنین رخدادی، گفتگوهای انتقادی خود را به گفتگوهای سازنده ارتقاء داد. به طور کلی سیاست تنش زدایی، باعث گردید که ایران بتواند نسبت به جذب سرمایه های خارجی و تنوع بخشی بازار صادرات و واردات نفت و فرآورده های نفتی با دست بازتر اقدام کند و این امر امیدواری در سیاست خارجی ایران ایجاد کرده است که محدود به بازارهای خاص خرید یا فروش نماند و در عین حال بر قدرت چانه زنی خود در مقابل طرف های تجاری بیافزاید.

روابط ایران با کشورهای اروپایی پس از انقلاب اسلامی تحت تاثیر عوامل مختلفی از جمله جنگ،

◇ تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفت‌وگو توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ... —

فتوای قتل سلمان رشدی، ماجرای دادگاه میکونوس، موضوع هسته‌ای و انتخابات سال ۱۳۸۸ در ایران قرار گرفته است. می‌توان گفت تنها در دوره سید محمد خاتمی روابط دو طرف -با توجه به اتخاذ سیاست تنش زدایی از سوی ایشان- از ثبات و آرامش قابل قبولی برخوردار بود. اما با جدی شدن پرونده هسته‌ای ایران از یک سو و روی کار آمدن دولت احمدی نژاد از سوی دیگر و اتخاذ دیپلماسی تهاجمی از سوی ایشان روابط تهران- بروکسل دچار تنشهای جدی شد. در دوران ریاست جمهوری احمدی نژاد ما شاهد نزدیکی هر چه بیشتر سیاستهای اتحادیه اروپا به سیاستهای ایالات متحده هستیم. این نزدیکی و همسویی را می‌توان در مواضع یکسان و مشابه آنها- به رغم وجود پارهای از مشکلات جزئی و صوری- در پرونده هسته‌ای ایران و حمایت کشورهای اروپایی از صدور قطعنامه بر ضد ایران در شورای امنیت سازمان ملل متحد مشاهده کرد. برگزاری انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۸۸، حوادث پس از آن و مواضع دولتهای اروپایی در قبال آن موجب افزایش تنشها میان ایران و اتحادیه اروپا شده است. صدور قطعنامه ۱۹۲۹ در شورای امنیت سازمان ملل متحد با حمایت کشورهای اروپایی و همچنین اتخاذ تصمیمات تنبیهی بیشتر از سوی اتحادیه اروپا در قبال ایران- به خصوص بخش انرژی کشور- موید این نکته است که با توجه به سیاستهای اتخاذی از سوی دولت احمدی نژاد چشم انداز روشنی را نمی-توان برای آینده روابط دو طرف متصور بود.

— تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفتمان توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ... ◇

منابع

1- http://www.europa.eu.int/comm/external_relational_relations/iran.intro/index.htm, 14/07/2004

2- Bahgat, the Persian Gulf at the Dawn of The new Millennium p.147

3- http://europa.eu.int/comm/Trode/issues/bilateral/iran/index_en.htm

4- http://www.iccim.org/English/magazine/iran_commerce/no1_2000/06htm

5- http://www.ambafrance_ir.org/french/economie/economie.html

6- <http://www.payvand.com/news/01/jan/1089.html>

7- <http://www.payvand.com/news/01/peb/1137.html>

۸- سید مهدی حسینی اسفید واجانی، «سیاست خارجی ایران و نظام بین الملل کنونی»، *اطلاعات سیاسی-اقتصادی*، ۱۳۸۴، شماره های ۲۳۰-۲۲۹، ص ۸۵

۹- همان، ص ۶۵

۱۰- همان، ص ۸۴

11- Pirouz Mojtahed Zadeh, Geopolitics and Reform under Khatami, *Global Dialogue*, 2001, P.55, 2007, 55.

۱۲- روح الله رمضانی، چارچوبی تحلیلی برای بررسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، ترجمه علیرضا طیب (تهران: نشر نی، ۱۳۸۰)، ص ۱۳۳-۲۱۶.

12- S. Brenda Shaffer, "The Strategic Relationship of Russia and Iran", *The Washington Institution for Near East Policy*, 2001, P.2.

۱۳- رمضانی، پیشین، ص ۱۱۳.

۱۴- *روزنامه اطلاعات*، ۷۶/۱۱/۲۳.

◇ تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفت‌وگو توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ...

۱۵- مهدی ذاکریان، *ارزیابی سیاست خارجی خاتمی از منظر صاحب‌نظران* (تهران: انتشارات همشهری، ۱۳۸۰)، ص ۲۵-۵۰۴

16- Anoushiravan Ehteshami, "Iran's New Order: Domestic Development and Foreign Policy Outcome", In: *Op. Cit., Global Dialogue*, 2001, P. 49.

16- Evangelos A. Antonavos, "Iran and the West, Thesisan Journal of Fissures", In: <http://hriorg/MFA/thesis/summer97/iran.html>.P.4.

۱۷- *روزنامه اطلاعات*، ۱۳۷۷/۸/۱۲.

۱۸- *روزنامه اطلاعات*، ۱۳۷۷/۸/۱۴.

18- Joel Bleckr, *Op. Cit.*, P. 1.

19- Excutive summary, IN, "the Washington institute for Near East policy", Iran's challenge.

20- Jahangir Amuzegar, "Iran's Theocracy under siege, middle east policy ", vol: x, No: 1, 2003, P.135.

۲۰- *روزنامه اطلاعات*، ۷۷/۱۲/۲۴.

۲۱- *روزنامه اطلاعات*، ۷۸/۲/۱۸.

۲۱- آموزگار، ۱۳۸۱، ص ۷۴.

22- Ziba Moshave, The Review of Intentional Affairsvol.3, No.2, Winter 2003, PP. 283-305.

23- EU-IRAN Commission, *Recourse: Brussels*, November 19, 2001, P. 2.

23- Chen Zak, Iran's Nuclear Policy and IAEA, The Washington for Near East policy, 2002, P. 12.

— تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفت‌وگو توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ... ◇

24- Era Patricia Rakel, Iranian Foreign Policy since the Iranian Islamic Revolution 1979-2006, 2007, P. 159-187.

25- Cited in SWB ME/3555 MED/68 JUNE 1999)

25- Chen Zake, *Op. Cit.*, P. 280.

26- Ahto Lobjakas, *Op. Cit.*, P. 2.

26- Timmermall, 3 December 2001.

27- Charles Recknaged, Iran: EU gets cool Reception in Tehran for Dialogue Proposals, IN, <http://www.rfel.Org/nca/features/2002/07/30072002/55748.asp>, P.1.

28- Patrick Clawson, "Iran- EU Nuclear Deal: An Achievement with a Potential Position pill", the Washington Institute, 22 October 2003, In:

http://www.66.34.243.131/Iran/html/article_1248.html. P. 2.

۲۹- تصویب قطعنامه شورای حکام آژانس بین المللی انرژی اتمی درباره ایران در سایت:

<http://www.humechi.de/modules/news/print.php?storyied-2564>.

30- Martin Woollacott, **Iran has mad Its promises, North?** West must, too, the guardian, 2003.

31- Charels Recknaged, *Op. Cit.*, P. 2

۳۲- سید داوود آقایی، *اتحادیه اروپایی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران* (تهران: انتشارات سرای عدالت، ۱۳۸۶) ص ۲۴۰

32- Hossein Alikhani, *Sactioning Iran: Antonomy of a failed Policy* (London: Tauris, 2000), P. 331.

33- "Declaration the Council of EU on Iran", *Luxemburg*, 1992.

◇ ۲۱۱

فصلنامه تخصصی علوم سیاسی / شماره پانزدهم / تابستان ۱۳۹۰

◇ تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفت‌وگو توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ...

۳۴- مولانا و محمدی ، پیشین.

35- <http://www.hri.org/MFA/thesis/summer97/iran.html>.

36- Khalid Hanafi, "Anglo-Iranian: Tow - falsehopeor gevine progress", Gulf Report, November, 1997, to the west, How, when and why, In:

<http://www.washingtoninstitute.org/pubs/exec/patex>. Ec.p.1.

37- Joel Bleker, "Iran: evand US don toward Better Relation", In:

<http://www.rfel.org/nca/features/1998/01/F.Rv.200129142313.html>, P.2.

38- <http://www.washingtoninstitute.org/pubs/exec/patex>

۳۹- روزنامه اطلاعات، ۷۷/۱۲/۲۴، ص ۳.

۴۰- روزنامه اطلاعات، ۷۸/۲/۱۸، ص ۳.

41- Hugh Cunavan, "House of Common; Satatement on Iran Press Conference", *Gulf Report*, 1997, P. 4.

42- Ahto Labjakas, Iran: EU Expected to stand firm on its Ultimatum to Tehran, In:

<http://www.rfel.org/nca/features/2003/07/23072003/65442.asp>.

43- "Iran: EU Parliament Asks President to Retract Israel Remarks".ADNKI.com

44- Zak, *Op. Cit.*, P. 280.

45- <http://www.rfel.org/nca/features/2002/07/30072002/55748>.

46- <http://www.66.34.243.131/Iran/html/article1248.html>.

47- "EU Plans Massive Sanctions Against Iran", *Spigel Online*, 2010.

48-<http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/iran>

49-http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east.,2009.

— تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفت‌وگو توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ... ◇

50- Jeanne Whalen, "Arrests in Iran Raises Ire of UK", *Wall Street Journal*, 2009.

51- Ian Black, "EU Threatens Mass Pullout of Ambassadors from Tehran", *Guardian*, 2009.

52- Lee Keathe, "Iranian Cleric: British Embassy Staff to be Tried", *Associated Press*, 2009.

53- "EU Challenges Iranian Satellite Jamming", *RiaNovosti*, 2010.

۵۴- حسینی اسفید واجانی، پیشین، ص ۸۸

59- *Ria Novosti, Op. Cit.*

60- "Iran's President Says Move Israel", *BBC News*, 11 Dec. 2009.

61- "Ahmadinejad: Israel Must be wiped off the Map", *IRIB News*, 2005.

62- <http://www.europa.eu/un.org/article.asp?id=2478>

63- <http://www.ue.eu.int/uedocs/cmsupload/st15708.en03.pdf>

64- "A Test Case for the EU Nonproliferation Policy", *Tehran Times*, No.18356, P.3.

65- *Ibid.*

۶۶- کاظم غریب آبادی، «برنامه هسته‌ای ایران: واقعیت‌های اساسی»، *اطلاعات سیاسی-اقتصادی*، شماره ۸-۷ خرداد و تیر، ۱۳۸۷، ص ۱۷۸.

67- Guy Dinmore, Njmeh Bozorgmehr and Alex Barker, EU Trio Targets Tougher Iran Sanctions", *Financial Times*, 15/3/2009.

68- *Schlamp*, 14/3/2010, P. 3

69- http://www.news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east.,200969-

70- *Guardian*, 10/3/2009, P. 3

◇ ۲۱۳

فصلنامه تخصصی علوم سیاسی / شماره پانزدهم / تابستان ۱۳۹۰

◇ تحلیلی بر جایگاه اتحادیه اروپا در دو گفتمان توسعه طلبانه سیاست محور و آرمان گرایی ... —

71- *RiaNovosti*, 2/2/2010, P. 4

Archive of SID